

УДК 373.211.24/.378.147.001.76

Миськова Н. М.,

викладач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Рецензент: Казакова Н.В.,

професор кафедри початкової освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, кандидат педагогічних наук, доцент

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність діяльнісного, інтегративного, інтерактивного та компетентнісного підходів до підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. Акцентовано увагу на значенні діяльнісного та інтегративного підходів у навчанні майбутніх фахівців. Обґрунтовано впровадження інтерактивного навчання як умови реалізації інтерактивного підходу в закладах вищої освіти.

Ключові слова: підхід, діяльнісний підхід, інтегративний підхід, інтерактивний підхід, компетентнісний підхід, інтерактивне навчання, професійна компетентність, інтеграція.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для сучасного стану національної освіти характерним є процес модернізації як окремих її ланок, так і системи в цілому. Прийняття Закону України "Про освіту" в новій редакції актуалізує проблему вдосконалення підготовки педагогів нової формації. Відтак підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку потребує перегляду змісту, методів, засобів і форм організації пізнавальної діяльності. Виходячи з означеного, додаткового аналізу потребують сучасні підходи до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми й на які орієнтується автор. Проблеми підготовки майбутніх фахівців до професійної педагогічної діяльності, їхнього професійного становлення, формування педагогічної майстерності тощо розкрито в дослідженнях Л. Артемової, Н. Гавриш, О. Дубасенюк, І. Зязюна, К. Крутій, Н. Ничкало, І. Шоробури та інших. Так, застосування інтерактивних методів у навчанні студентів розкриті у працях Л. Артемової, Г. Беленької, Л. Онофрійчук; умови формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів і майбутніх вихователів зокрема досліджували І. Зязюн, Ю. Косенко, Т. Швець та інші; форми, методи, засоби, умови підготовки майбутніх педагогів стали предметом досліджень Н. Богданець-Білоskalенко, В. Ворожбіт-Горбатюк, Л. Зданевич, Н. Казакової, Т. Пушкар та інших. Приділено увагу дослідженням сучасних підходів у підготовці майбутніх педагогів, а саме: реалізацію акмеологічного підходу в педагогічному управлінні мотивацією майбутніх педагогів відображено в дослідженні О. Галуса, системного підходу в впровадженні інтерактивних технологій – у дослідженні Л. Пісоцької, розвиток особистості майбутнього педагога на засадах синергетичного підходу вивчала Л. Ткаченко, аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя розкрито С. Вітвицькою.

Тому вважаємо за необхідне виокремити сучасні підходи до підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, що знайшло відображення в науково-педагогічних дослідженнях різних аспектів означеної проблеми.

Мета статті – з'ясування сутності сучасних підходів до підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В академічному тлумачному словнику української мови наявне таке трактування поняття "підхід": "Підхід – це сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь" [18, с. 522]. Підхід, на думку О. Вознюк, О. Дубасенюк [2], може розумітися як розгляд педагогічних явищ під певним кутом зору, як стратегія дослідження процесу, – базова ціннісна орієнтація, яка визначає позицію педагога.

Аналіз публікацій, у яких розкрито проблеми підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в різноманітні аспекти, дозволяє виокремити найбільш поширені підходи теорії і практики професійної освіти на сучасному етапі.

Науковцями насамперед виокремлено компетентнісний підхід у навчанні майбутніх фахівців. Так, Р. Аронова [1] розуміє "компетентнісний підхід" як спрямованість навчального процесу у вищій школі на формування й розвиток базових, ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого спрямування є формування загальної компетентності, що інтегрує особистісні якості та новоутворення.

Поняття "компетентнісний підхід" є похідним від іншого – "компетентність". О. Пометун [13] трактує компетентність як спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дають змогу майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати, і вирішувати незалежно від контексту проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності.

У сучасній педагогічній науці, зауважує Г. Беленька [12], поняття "компетентність" використовується для опису кінцевого результату навчання. Супутнім є поняття компетенція, яке набуває значення "знаю, як".

Професійна компетентність вихователя (згідно визначення Г. Беленької) – це здатність розв'язувати завдання професійної діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно-значущих якостей. Структурними компонентами професійної компетентності дослідниця визначає мотиви, системні знання, фахові вміння і професійно значущі якості особистості. В умовах ступеневої підготовки у закладі вищої освіти професійна компетентність випускника визначається базовою і розглядається як здатність трансформувати особистісні й навчальні здобутки у площину професійної діяльності [12].

О. Савченко [16] у структурі педагогічної компетентності виокремлено й проаналізовано три підсистеми: а) діяльнісну (знання, вміння, навички та індивідуальні способи самостійної й відповідальної педагогічної діяльності); б) комунікативну (знання, вміння, навички і способи творчого педагогічного спілкування); в) особистісну (потреба в саморозвитку, знання, вміння й навички самовдосконалення).

Г. Беленькою [12] виокремлено такі компетенції: адаптаційно-цивілізаційні; соціальні; соціально-організаційні; професійні (предметні/методичні) – сукупність знань, умінь, методів навчання, способів трансляції професійно-корпоративного досвіду, зумовлених специфікою дисципліни й дібраних відповідно до педагогічної системи, якої дотримується викладач; комунікативні; ціннісно-сміслові, що забезпечують людині збереження "самості" в будь-яких умовах.

Пріоритетною ідеєю компетентнісного підходу, наголошує І. Жадленко [5], є компетентнісно-орієнтована освіта, спрямована на формування в майбутніх фахівців дошкільної освіти не тільки потужної знанневої бази дослідницького і практико орієнтованого характеру, а й забезпечення органічного поєднання розвитку моральної особистості й моральної індивідуальності.

С. Івах [7] у працях щодо підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку акцентує увагу на реалізації міждисциплінарного підходу, сутність якого полягає в інтегруванні знань, отриманих під час проходження педагогічної практики як узагальнювальної ланки підготовки, що сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів, глибшому усвідомленню й закріпленню знань щодо педагогічної роботи у групах дітей раннього віку.

В енциклопедії освіти інтегративний підхід трактується як "підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність" [4, с. 356]. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність, про природу; з тієї чи іншої освітньої галузі; предмета, курсу, розділу, теми [4].

Інтегративний підхід в освітньому процесі забезпечує реалізацію принципу інтегральності знань (зокрема у площині їх міждисциплінарності), педагогічних систем, цілей освіти тощо. Цей підхід, наголошують О. Вознюк, О. Дубесенюк [2], реалізує принцип взаємодоповнюваності природничо-наукової методичної традиції й гуманітарних способів пізнання, що дозволяє реалізувати інтеграцію – спосіб і процес формування багатомірної поліфонічної картини світу, заснованої на сполученні різних способів і форм осягнення дійсності; це також процес і результат становлення цілісності (холізму) – єдиної якості на основі багатьох інших якостей; принцип здійснення освітнього процесу, заснований на взаємному доповненні, комплементарності різних форм пізнання й засвоєння дійсності.

Інтегрований підхід, на думку К. Крутій [10], є визначальним в освіті й відображає здійснення ідей взаємозв'язку і взаємодії в будь-якому з компонентів освітнього процесу відповідно до тих чи інших цілей і завдань освіти, що веде до підвищення рівня його цілісності. Таким чином, інтегрований підхід в освіті – підхід, що веде до побудови освітнього процесу за принципом інтеграції.

Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, лат. *integratio* – відновлення) – поєднання, взаємопроникнення; процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле, взаємозближення й утворення взаємозв'язків. О. Вознюк, О. Дубесенюк [2] стверджують, що інтеграція є необхідною умовою модернізації змісту освіти, сприяє формуванню цілісної системи знань, умінь і навичок вихованців, розвитку їхнього мислення, творчих можливостей. Відтак, інтегративний підхід в освіті та загалом у розвитку людини зумовлює надрезультат на основі інтеграції окремих розвивальних аспектів – нові системні властивості цілого – цілісну особистість.

М. Прокоф'єва [14] характеризує інтеграцію в кількох аспектах: як: явище, що має двоєдину природу та є насамперед процесом і результатом водночас; стан цілісності, що має такі якісні характеристики: взаємозв'язку, взаємодії і взаємопроникнення, взаємозалежності; процес злиття в єдине ціле раніше диференційованих елементів, що приводить до нових якісних і потенційних можливостей цієї цілісності, а також змін властивостей самих елементів; якості функціональної умови існування й рівноваги системи, а також механізму її розвитку.

Принцип інтеграції К. Крутій [10] розуміє як стан пов'язаності, взаємопроникнення і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують цілісність освітнього процесу.

Ю. Калягін [8] стверджує, що наявні три рівні інтеграції, кожен із яких має власну логічну структуру та складається з базису (кооперувальної дисципліни), завдання (проблеми базової дисципліни), знаряддя (теоретичного і технічного інструментарію базової і суміжних дисциплін). Першим рівнем дидактичної інтеграції є інтеграційні взаємодії, що здійснюються у формі міжпредметних зв'язків. Другий рівень дидактичної інтеграції передбачає синтез взаємодіяльних наук на основі певної базової дисципліни. Такий синтез має діалектичний характер, дає можливість диференціювати знання та є методом досягнення єдності наукових знань. Третій рівень дидактичної інтеграції передбачає наявність

теоретичного й технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін, тобто створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегративного курсу.

У дослідженнях формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи із неблагополучними сім'ями Т. Жаровцева [6] наголошує на обов'язковому дотриманні умов міждисциплінарної інтеграції змісту освіти. До педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти дослідниця відносить такі: упровадження кредитно-модульної системи у процес підготовки студентів та забезпечення рефлексії в цій системі підготовки; поєднання особистісно орієнтованих технологій підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти; реалізацію інтерактивного підходу в педагогізації взаємодії із неблагополучними сім'ями.

Реалізація інтерактивного підходу в підготовці майбутніх вихователів відбувається на основі організації інтерактивного навчання. Інтерактивне навчання трактується [15] як спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, мета якої – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває успішність та інтелектуальну спроможність. Ознаками інтерактивного навчання є такі: наявність спільної мети діяльності; спланований очікуваний результат навчання; використання суб'єктного досвіду кожного студента; навчання на основі діалогу; співпраця в навчанні; досягнення успіху всіма учасниками освітнього процесу в умовах успішності кожного студента; активність усіх студентів в освітньому процесі; надання студентам відчуття інтелектуальної спроможності; наявність проблемного завдання, обмін знаннями, ідеями, способами діяльності тощо, формування та відстоювання (або зміна внаслідок дії аргументів) власної позиції в атмосфері взаємної підтримки й доброзичливості; поєднання індивідуальної, парної, групової, колективної роботи.

В інтерактивному навчанні ефективно застосовуються інтерактивні прийоми (невеличкі процедури організації інтерактивної взаємодії), методи (способи діяльності педагога та студентів з організації ефективного інтерактивного процесу навчання) та складні технології (поєднують у собі кілька методів і різні форми навчання). О. Пометун, Л. Пироженко [17] визначають кілька видів інтерактивних технологій: інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, інтерактивні технології ситуативного моделювання та інтерактивні технології відпрацювання дискусійних питань.

У монографії О. Вознюк, О. Дубасенюк знаходимо таке трактування зазначеного наукового підходу. "Партисипативно-інтерактивний підхід (від англ. "брати участь") ґрунтується на теорії партисипативності, яка впроваджується в галузі соціального управління та набула розквіту у 80-90 рр. ХХ ст. Цей підхід орієнтує учасників освітнього процесу до активності, розуміння взаємодоповнюваності їхніх здібностей та особистісних ресурсів, спільного характеру процесу навчання, активної міжособистісної комунікації, самоорганізації та самоврядування [2]. Відтак цей підхід спрямовує педагогічний процес до реалізації стану щільної інтеракції, тобто взаємодії (що характеризується певними системно-функціональними, технологічними особливостями) всіх учасників у контексті вирішення певної педагогічної задачі, досягнення конкретної освітньої мети.

Аналіз сучасних наукових досліджень побудови процесу освіти майбутніх вихователів дітей дошкільного віку показав, що нині наявні розроблення щодо реалізації діяльнісного підходу, що передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості та дає змогу враховувати індивідуальні особливості кожного студента завдяки включення в діяльність для самореалізації й особистісного зростання. Діяльнісний підхід у навчанні, зазначає З. Курлянд [19], передбачає відбір змісту навчальних предметів з урахуванням специфіки майбутньої професійної (виробничої) діяльності. Цей підхід характеризується виявленням особливостей процесів засвоєння студентами культурно-історичного досвіду, накопиченого людством, і його передавання, виробленого соціальною практикою, тобто засвоєння знань, умінь, навичок, видів і способів діяльності. Відбір

освітнього матеріалу має відповідати критерію повноти й системності видів діяльності, необхідних для кваліфікаційної компетентності. Тому в навчанні потрібно виокремлювати предметно-процесуальний зміст, такий, за засвоєнням якого можна було б спостерігати й керувати ним, і предметно-діяльнісний, що за джерелами знань поділяється на три рівні: наочно-матеріалізований, предметно-матеріальний, словесно-знаковий. Діяльнісний підхід дозволяє встановити рівень цілісності адаптивної освітньої системи, ступінь взаємозв'язку та взаємодії її цілісникових елементів, співвідпорядкованість цільових орієнтирів у діяльності підсистем різного рівня.

На думку Н. Мирончук [11], діяльнісний підхід ґрунтується на положенні, що психіка особистості нерозривно пов'язана з її діяльністю та зумовлена нею. Згідно твердження В. Давидова [3], діяльність – це свідомо активність людини, що виявляється у процесі її взаємодії із навколишнім середовищем, і ця взаємодія полягає в розв'язанні життєво важливих завдань, які обумовлюють існування й розвиток людини.

Таким чином, організація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців у контексті діяльнісного підходу повинна забезпечувати активність студентів, перетворення їх із об'єктів освітнього процесу на суб'єктів, а вирішення завдань формування системи теоретичних знань та їх трансформації у практичну площину в підготовці майбутніх фахівців відбувається одночасно та комплексно.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямку. Аналіз науково-педагогічних досліджень з означеної проблеми дозволяє зробити висновки щодо здійснення підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку на засадах комплексу освітніх підходів. Так, сучасними дослідниками виокремлено й обґрунтовано реалізацію акмеологічного, аксіологічного, діяльнісного, інтегративного, інтерактивного, компетентнісного, особистісного підходів. Результатом підготовки майбутнього вихователя на засадах діяльнісного, інтегративного, інтерактивного, компетентнісного підходів має бути фахівець, який не лише володіє системою теоретичних знань, а й сформованими навичками їх застосування; якому притаманні професійні якості та особистісні моральні цінності; який володіє активною життєвою позицією та навичками ефективної взаємодії в педагогічній спільноті й сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Аронова Р. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Аронова Ріма Семенівна. – К., 2016. – 263 с.
2. Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 684 с.
3. Давыдов В. В. О месте категории деятельности в современной теоретической психологии / В. В. Давыдов // Деятельность : теории, методология, проблемы. – М. : Политиздат, 1990. – С. 143–156.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Жадленко І. О. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Жадленко Ірина Олександрівна. – Запоріжжя, 2017. – 282 с.
6. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Т. Г. Жаровцева. – Одеса, 2007. – 44 с.

7. Івах С. М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти під час проходження педагогічної практики / С. М. Івах, І. Л. Паласевич // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2014. – Вип. XXXVII. – С. 139–144.
8. Калягин Ю. М. Интеграция школьного обучения / Ю. М. Калягин, О. Л. Алексенко // Начальная школа. – 1990. – № 9. – С. 28–29.
9. Кларин М. В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М. В. Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 12–18.
10. Крутій К. Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? [Електронний ресурс] / Катерина Крутій // Сайт ukrdeti.com. – Режим доступу : http://ukrdeti.com/wp-content/uploads/2017/08/Стаття_проф.Крутій-К._Інтеграція.pdf.
11. Мирончук Н. М. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до реалізації функцій учителя-вихователя [Електронний ресурс] / Н. М. Мирончук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 4 (76). – С. 85–88. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_4_18.
12. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку : компетентнісний підхід / за заг. ред. Г. В. Беленької, О. А. Половіної. – К. : Університет, 2015. – 244 с.
13. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 432 с.
14. Прокоф'єва М. Ю. Інтеграція педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Прокоф'єва Марина Юріївна. – Одеса, 2008. – 268 с.
15. Радченко М. А. Інтерактивні технології навчання в професійному становленні майбутніх спеціалістів [Електронний ресурс] / М. А. Радченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 34 (87). – С. 299–306. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_34_45.
16. Савченко О. П. Теорія і практика розвитку вищої педагогічної освіти України в умовах інтеграційних процесів (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / О. П. Савченко. – Черкаси, 2013. – 40 с.
17. Самойленко, П. І. Інтеграційна функція навчання основам наук / П. І. Самойленко, А. В. Сергеев // Фахівець. – 1995. – №№ 5–6. – С. 36–37.
18. Словник української мови : в 11 т. / ред. тому : А. В. Лагутіна, К. В. Ленець. – К. : Наук. думка, 1975. – Т. 6 : П-Поїти. – 832 с.
19. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2012. – 390 с.

Миськова Н. Н. Современные подходы к подготовке будущих специалистов дошкольного образования

В статье раскрыта сущность деятельностного, интегративного, интерактивного и компетентностного подходов к подготовке будущих воспитателей детей дошкольного возраста. Приведены трактовки понятий "компетентность" и "профессиональная компетентность", структурные компоненты профессиональной компетентности и виды профессиональных компетенций. Акцентируется внимание на значении деятельностного и интегративного подходов в подготовке будущих специалистов. Дана характеристика принципа и уровней интеграции. Обосновано использование интерактивного обучения как условия реализации интерактивного подхода в обучении в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: подход, деятельностный подход, интегративный подход, интерактивный подход, компетентностный подход, интерактивное обучение, профессиональная компетентность, интеграция.

Myskova, N. M. Modern Approaches to the Training of the Future Specialists of Pre-School Education

The article reveals the essence of activity, integrative, interactive and competence approaches to the training of the future teachers of children of pre-school age. The interpretation is understood as "competence" and "professional competence", structural components of professional competence and types of professional competences. The emphasis is focused on the meaning of active and integrative approaches in the training of the future specialists. A description of the principle and levels of integration is given. The use of interactive learning as the condition for the implementation of the interactive approach in higher education institutions has been grounded.

Key words: approach, activity approach, integrative approach, interactive approach, competence approach, interactive training, professional competence, integration.